

THE PLACE OF THE WRITER FRANCIS BACON IN ENGLISH LITERATURE

Kamolov Jasur Ulughbekovich¹
**ESP Teacher of the Department of
Foreign Languages in Natural Sciences**
jassourkamolov@yahoo.fr

Abstract

This article reflects on Francis Bacon's place in English literature and history, the period in which he lived, his worldview, and his philosophy of knowledge theory and events in Europe at that time.

Key words: Literature, knowledge, society, philosophy, empirical, inductive.

YOZUVCHI FRNSIS BEKONNING INGLIZ ADABIYOTIDA TUTGAN O'RNI

Kamolov Jasur Ulug'bekovich¹
Buxoro davlat universiteti
Tabiiy yo'nalishlarda chet
tili kafedrası o'qituvchisi
jassourkamolov@yahoo.fr

Annotatsiya. Bu maqola Frensis Bekonning ingliz adabiyoti va tarixida tutgan o'rne, yashagan davri, uning dunyoqarashi, bilimlar nazariyasi falsafasini va o'sha davrda sodir bo'lgan Yevropadagi holatlarni aks ettiradi.

Kalit so'zlar: Adabiyot, bilim, jamiyat, falsafa, empirik, induktiv.

Kirish. Uyg'onish davri faylasuflari, o'qituvchilari, rassomlari va olimlari har bir insonning qadr-qimmatini jonlantirishga sababchi bo'ldilar. Tasavvuf va din soya qilmagan haqiqat tomonga ko'zlarini ochdi, atrofdagi haqiqatni ko'rish xristianlashgan Evropa xalqlari orasida optimizm va er yuzidagi nekbin umidlarni uyg'otdi. Oxir oqibat bu butun Evropa bo'ylab omma faolligining uyg'onishiga olib keldi. Mutlaq monarxiya taxtlari ag'darildi. 17-asrning boshlarida Shveysariya va Gollandiyada respublika boshqaruv shakli tiklandi. 1649 yilda inqilobiy omma ingliz qiroli Charlz I Styuartni, 1793 yilda esa fransuz qiroli Lyudovik XVI Burbonni qatl etdi. Zodagonlar (feodallar) nihoyat ijtimoiy-siyosiy va ijtimoiy-iqtisodiy hayotidan sug'urib chiqarildi. O'rta asrlar nihoyat o'tmishda qoldi. Yangi vaqt davri boshlandi.

Yangi vaqt - bu o'rta sinf, burjua sinfining hokimiyatga kelishi va hukmronligi davridir. Bu ayni paytda ilm-fanning jadal rivojlanishi va uning asosida amaliy bilimlar, mahsulot ishlab chiqarish uchun printsipliy yangi texnologiyalarni joriy etish va mehnat unumdorligini misli ko'rilmagan darajada oshirish davri bo'di. Mafkuraviy nuqtai nazardan, yangi zamon qo'zg'oloni ijodiy faoliyat, birinchi navbatda, Uyg'onish davrining faylasuflari va o'qituvchilari tomonidan tayyorlandi.

Mutlaq monarxiya taxtlari larzaga keltirildi. XVII asr boshlarida Shveysariya va Gollandiyada respublika boshqaruv shakli o'rnatildi. 1649 yilda inqilobiy omma Angliya qiroli Karl I Styuartni, 1793 yilda Fransiya qiroli Lyudovik XVI boshini tanasidar judo qildi.

Yangi vaqt - bu o'rta sinf, burjua sinfining hokimiyatga kelishi va hukmronligi davri. Bu ayni paytda ilm-fanning jadal rivojlanish davri va uning asosida amaliy bilimlar, mahsulot ishlab chiqarish uchun muhim yangi texnologiyalarni joriy qilish va misli ko'rilmagan darajada mehnat

unumdorligini oshirish davri .

Mafkuraviy nuqtai nazardan, Yangi asrning boshlanishi, birinchi navbatda Uyg'onish davri faylasuflari va o'qituvchilarining ijodiy faoliyati tomonidan tayyorlandi. Va biz qo'shimcha qilish mumkinki: zamonaviy davrning siyosiy, iqtisodiy, madaniy, ilmiy va butun ma'naviy hayotidagi ilg'or o'zgarishlarning bo'ronli jarayonlari birinchi navbatda o'sha davr falsafasining holati va rivojlanish darajasiga asoslangan edi.

Shuni ham ta'kidlaylikki, falsafa nafaqat rivojlangan zamonning ilg'or o'zgarishlarining mafkuraviy asosi bo'lgan, balki bu o'zgarishlardan oldin ham bo'lgan. Yangi vaqt birinchi navbatda falsafaning ma'naviy sohasida, keyin esa haqiqatda paydo bo'ldi.

Bilish nazariyasining rivojlanish tarixida ham **sifat** jihatidan yangi davr boshlandi. **Falsafiy muammo** sifatida bilish nazariyasi hozirgi zamon faylasuflarining o'zlari tomonidan ishlab chiqila boshlandi. Ushbu davrning barcha taniqli faylasuflari, Frensis Bekondan tortib nemis falsafasi klassikalariga qadar o'zlarining asosiy asarlarini bilish muammosiga, bilish natijalari mazmuni bilimlariga bag'ishladilar.

Hozirgi zamon falsafasining boshlanishini ingliz faylasufi, jamoat va madaniyat arbobi Frensis Bekon (1561 yil 22 yanvar - 1626 yil 9 iyun) qo'ydi.

Asosiy qism. Frensis Bekon 1561 yilda sud amaldorining oilasida tug'ilgan. U Kembrij universitetini tugatgan, undan keyin Angliyaning Parij elchixonasida kotib bo'lib ishlagan, keyin Londonda yuridik amaliyotni o'tagan va nihoyat Britaniya parlamentining a'zosi bo'lgan. 1618 yilda Frensis Bekon Verulamning Baron unvoni bilan Angliyaning Lord kansleri etib tayinlandi. Ko'p o'tmay, yuqori jamiyat sudi , Baron Verulamskiyga asossiz ayblovlarni keltirib chiqardi, bu esa xafa bo'lgan Frensis Bekonni iste'foga chiqishga majbur qildi. Faylasuf barcha lavozimlardan iste'foga chiqdi va o'zini butunlay falsafiy, ilmiy va adabiy faoliyatga bag'ishladi. Qisqa, ammo hayratlanarli darajada samarali ijodiy faoliyati davomida Frensis Bekon noma'lum ravishda bir qator daho dramalarini yozdi va nashr etdi.

Frensis Bekon bir qator muhim falsafiy asarlarni yozgan, ulardan eng ahamiyatlisi:, ikki qismdan iborat bo'lgan "Fanlarning buyuk tiklanishi" (1623): "Fanlar qadr-qimmatini va o'sishi to'g'risida" va "Yangi organon"; "Imlarning ravnaqi to'g'risida" (1605), "Axloqiy va siyosiy to'plamlar" (1797), "Yangi Atlantida", "Hayot va o'lim tarixi", "Fikrlar va kuzatishlar", "Tabiatni talqin qilish bo'yicha o'n ikki qoida".

Frensis Bekon - sensualist, empirik va materialist - **Metodologiyaga** ishonchli bilimlarni olish va boyitishning eng muhim kafolati sifatida alohida e'tibor beradi. U o'z davri uchun **Aristotel "Organon"** asarida taklif qilgan ilmiy tadqiqot usulini eskirgan deb hisoblaydi. Bekon tadqiqot metodologiyasi bo'yicha o'z ishini "**Yangi Organon**" deb atadi, unda u Aristotel

taklif qilgan deduktiv metod o'rniga induktiv usulni ilmiy tadqiqotlar mantig'iga kiritishni tavsiya qiladi.

Bekon uchun bilish ob'ekti tabiat: bilish vazifasi tabiat ob'ektlari va hodisalarini o'rganishdir va bilish maqsadi insonning tabiat kuchlari ustidan hukmronligidir. U ilohiyotni ilmiy bilim doirasidan chiqarishni taklif qiladi. Faylasuf ikki haqiqat nazariyasining tarafdori bo'lgan, unga ko'ra fan va din mavjudlik va bilimning turli sohalariga ega. Xudo va inson qalbi, dedi F. Bekon, ilmiy bilimlar emas, diniy e'tiqodning sub'ekti. Din hech qanday tarzda ilmiy bilimlar sohasiga aralashmasligi va fan diniy e'tiqod muammolarini hal qilmasligi kerak. "Iymonga tegishli bo'lgan narsani iymonga va faqat unga tegishli bo'lgan narsani ilmga bering", - deydi faylasuf, Xushxabar Iso Masihning: "Keserevo daraxtini Qaysarga, Xudoni Xudoga bering" degan so'zlariga ishora qilib, tez-tez aytgan (Mateyus). 22:21; Mark, 12:17).

Haqiqatni izlashda, insonning ongi ham, uning hissiyotlari ham ishtirok etadi deb yozadi Bekon.

Ammo hissiyotlar bizning bilimimizning boshlang'ich nuqtasidir. Bizga bilim empirik tarzda keladi. Aqlning vazifasi, avvalambor, odamni aldanishlar va shoshilinch xulosalardan ogohlantirish. Tabiatni bilishdan oldin - u ilmiy tadqiqotning yagona munosib ob'ekti o'z bilimlariga bo'lgan noto'g'ri yondashuvdan sug'urtalash kerak- deb yozgan Frensis Bekon. Faylasuf bu xatolikni o'tmishdagi to'planib qolgan illatlardan va avvalambor an'anaviy va sxolastik (o'rta asrlar) fikrlash tizimining ta'siri, mohiyati sababchi deb o'tadi.

Frensis Bekon faylasuf sifatida to'rtta asosiy omil odamni o'rganishga va yangi bilimlarni olishga to'sqinlik qiladi, deb hisoblaydi. U bu omillarni totemlar deb ataydi. Bu omillari :

1. Jinsiy
2. G'or
3. O'rin-joy
4. Teatr

Insondagi dastlabki arvoqlar insonning tug'ilishidan boshlab tabiatiga tegishli bo'lib, qolgan ikkitasini u voyaga yetish va maktab o'quvi jarayonida egallaydi. Irqning arvoqlari insoniyat tabiatidan, ya'ni uning ongidagi o'ziga xos xususiyatlarga , cheklovlarga va his qilish organlarining xususiyatlaridan va nomukammalligidan kelib chiqadi. O'zining his-tuyg'ulariga ko'r-ko'rona ishonib, odam adashib o'zini hamma narsaning haqiqiy o'lchovi deb bilishni boshlaydi.

Shu bilan birga, Bekon. Insonlarni ko'r-ko'rona amal qilishdan ogohlantirib, Protagorning so'zlarini ta'kidlaydi: "Inson hamma narsaning o'lchovidir". Inson o'z ongiga ko'r-ko'rona

ishonib, aqli notekis oynaga o'xshab ketishini unutishi mumkin deydi u.

Bekon sensualiz pazitsiyasida mustahkamligi sababli, uning empirizm usuli kelib chiqdi. U his-tuyg'ular bizga haqiqat to'g'risida to'g'ri fikrlarni beradi, deb ishongan. Bilim eksperimental usulda olinadi. "Faqatgina tuyg'u," - tajribani baholashi mumkin va tajriba, o'z navbatida, ob'ektning o'zida mavjudligini baholashi mumkin. " deb yozgan u. Demak bu yerdan predmetlar namoyishi, hissiy organlar orqali yuqolmaydi, teskarisi, ruhda saqlanadi va unda 3 usulda namoyish etilishi mumkin. **Yoki ularni xotirada yig'ish kerak, yoki ularni tasavvurda taqlid qilib keltirishi kerak, va nihoyat ularni aql bilan tushunchalarga aylantirish kerak. Inson qalbining uchta fakultetida, Bekonga ko'ra, fanlar turli xil turlarda asoslanadi. Bu 3 usul, xotira - tarixiy fanlarning asosi, xayol she'riyatning asosi, aql esa falsafadir. Bo'lajak sensualist izlanuvchi,** u tadqiqotchilarni haddan oshib ketishlikdan, ma'lumotlarning eksperimental to'planishi va tabiatni bilishga bo'lgan aqliy yondashuvdan ogohlantiradi. **Uning ta'kidlashicha, ilm-fan tajribadan kelib chiqadi, ammo u ilm fan haqida to'xtalmaydi.** Oddiy tajriba insonga bilim bermaydi deb hisoblaydi u.

Faqatgina empirik faktlarni to'plash bilan kifoyalanadigan inson, to'plangan poyalarning bo'laklaridan faqat uyumni jamlashi mumkin. Aqlli inson "ichki" fikri orqali, haqiqatni izlaydi – xuddi o'rgimchak o'zining ichki tanasidan o'rgimchagini chiqarib tashlagani kabi. Haqiqiy olim asalarilarga o'xshaydi, u ko'plab gullardan nektar yig'ib, uni o'zida qayta ishlaydi va hayot beradigan, shirin asal ishlab chiqaradi. Bilimlarning mohiyati to'g'risida boshqalardan farqli ravishda o'zining qarashlaridan kelib chiqib, Bekon o'z falsafasining asosiy mazmuni epistemologiyasini, g'oyalarning kelib chiqishi va ularning mohiyatini voqelikka nisbatan to'liq ochib berishga emas, balki tabiatni bilishning yangi usulini yaratishga, o'zlashtirishga bag'ishlaydi.

Xulosa. Xulosada shuni ta'kidlash lozimki, Bekon doktrinasi turli xil muammolarning an'anaviy, asossiz manbalarining xatolarini aniqlaydi va haqiqatni o'zlashtirish usullarini ko'rsatadi. Xo'sh, tabiatni muvaffaqiyatli bilishga nima xalaqit beradi? Dunyoni tushunishning foydasiz usullariga rioya qilish, Bekonning fikriga ko'ra, odamlar ongi "butler yoki arvohlar" deb nomlangan hukmronlik qilish g'oyasi bilan bog'liq. U to'rtta asosiy turni aniqlaydi: inson butlari, g'orlar, bozor va teatr. Faylasuf odamlarning aldanishlarining tipik manbalarini obrazli ravishda shunday taqdim etadi.

Bekonning butlarni tanqid qilishidagi muhim bir nuqta: bilish sub'ektining o'ziga xos xususiyatlarini tashkil etuvchi barcha narsalar ingliz faylasufi tomonidan aldanish manbai deb tushuntiriladi. Bu nafaqat yunon faylasuflari tomonidan yolg'on fikrlarning sababi deb e'lon

qilingan empirik mavzuning individual xususiyatlarini, balki aqlning mohiyatini, insoniyatning ushbu umumiy qobiliyatini ham o'z ichiga oladi. Bekon nafaqat individual sub'ektdan, balki individual (umumiy) sub'ektdan ham sub'ektivlikdan xalos bo'lishga chaqiradi. Va faqat shu sharoitda mavjudot, tabiatni bilishga erishish mumkin. Buning uchun eng yaxshi vosita u tajriba va tajribaga asoslangan induktiv usul deb hisoblaydi u.

References

1. <https://www.britannica.com/biography/Francis-Bacon-Viscount-Saint-Alban>
2. <https://www.grandars.ru/college/filosofiya/filosofiya-frensisa-bekona.html>
3. <http://www.library.fa.ru/exhib.asp?id=121>
4. <https://newtonew.com/science/idoly-kotorye-meshayut-myslit>
5. <https://www.neliti.com/publications/336238/francis-bacon-principles-and-his-philosophy>
6. <http://iejrd.com/index.php/%20/article/view/1401>
7. <https://scholar.google.ru/scholar?oi=bibs&cluster=13592445197489079231&btnI=1&hl=ru>
8. <https://scholar.google.ru/scholar?oi=bibs&cluster=17855192054227122534&btnI=1&hl=ru>
9. <https://scholar.google.ru/scholar?oi=bibs&cluster=10068233095846337917&btnI=1&hl=ru>
10. <https://scholar.google.ru/scholar?oi=bibs&cluster=13558312343170811807&btnI=1&hl=ru>